

חברים לספסל הלימודים

וריאציה על נושא שהציג דן בתערוכתו, שהיתה מורכבת מדיסקיות זיהוי במסגרת שחורה. הפעם זהו כיסא שולחן של בית ספר, המוקשט בבובה ודיסקיות זיהוי.

האמיתי. זה יכול להיות אלומיניום, נחושת או עץ. מה יחסך לחומרים פיננטיים?

אין לי גבול לחומרים. גם פלאסטיק, עדי-כריך שנתתי "אישור" אינטלקטואלי במרכאות לפירחיהפלאסטיק. יש לי שתי עבודות בנושא זה בתערוכה. האחת על "פירחי-ארצנו" שהיו מייבשים פעם, או אמרתי אם זה מבטא את ארץ-ישראל של שנות ה-20 וה-30, עלי לעשות עבודה של פירחיהפלאסטיק מייבשים. לחצתי אותם מתחת למיסגרת. עבודה אחת נקראתי "פירחי-ארץ-ישראל" והשנייה "פירחי-מדינת-ישראל". גם בגן שלי שתלתי פרחים וביניהם קשרתי פירחי פלאסטיק. חברים באים ונוגעים בפירחיהפלאסטיק ובפרח אמיתי. הם רוצים לדעת את ההבדל בין אשלייה לבין אמת.

אתה לא משחק קצת את המישחק האינטלקטואלי של הדבקות משמעות לכל דבר, כמו פירחיהפלאסטיק, אשלייה, אמת וכל השאר?

ראה, היו לי ויכוחים בתחום הזה לפני שעסקתי בתחום הפלאסטיק. עם עמוס איילון ועמוס קינן, ועם הרבה אנשים בני דורי. כשהיננו עוברים בכביש והייתי אומר: "תראה את המכונית הרקובה הזאת בצידי הדרך, איזה יופי, תראה את הטכסטורה, את הצבע..." אלא שכולנו גדלנו על ואן-גוך וסירה שנקבת על שפת נהר. בצבעים של ואן-גוך זה אסתטי יופי. אז למה מכונית שנקבת בצידי התחלתי להילחם גם בעד הערכים האסתטיים של אנטנה וודרי-שמש על הגגות — שמבטאים את הזמן. זה אנחנו להוריד אנטנות ולהסתיר חוטי-שמל בתוך האדמה, זה כאילו לערוך "מיכתב למערכת", שכתוב עם השפה שלו, עם השיאיות שלו, ואתה עושה לו שיפוץ וייפוי.

איך אתה מתדרר עם מבקריוהאמנות? כמו עם מבקריוהסיפורות. בתחום זה נעזרתי עלידי גיסוהמוחלט של קרוי לתחושה הטיבעית שלי מאז שהתחלתי לכתוב בכלל: אתה השופט האחרון לגבי יכוליך, תיך, וכל אדם לגבי יכולותיוהוא. ברגע שאני מוותר על הסמכות הזאת, שלי, לדון ולהעמיד למישפט על עבודותי, הרי שהעברתי אותם לידי מישהו שאין לי שליטה לא על שיכלו ולא על תרבותו. לא על תחום ערכיו וכן הלאה. אני לא יכול לוותר מבלי שהחיים שלי יתמוטטו. כפי שאני השופט האחרון לגבי מה טעים לי, ואיך אני רוצה לסדר את הבית שלי — ככה אני מוכרח להיות השופט האחרון לגבי הספר שלי. זה לא אומר שהוא יצירה גדר לה. אבל אני מעריך שזה מה שאני יכול לעשות. הדבר הטוב ביותר שלי.

ובתחום הפלאסטיק? אותו דבר לגבי החומרים. אסלת בית-השימוש זו דוגמה טובה ביותר. לגבי המבקר זה אותן אסלות בית-שימוש שהוא גדל סביבו, ותמיד היה חרא מיושב על הפור-צילן וסירחון של שתן. לגבי, כאשר אני מנתק את האסי לה מהקשר המציאותי ושם צמחים בפנים, היא הופכת דבר אחר לגמרי. אבל המבקר רואה את זה דרך ההתנסויות שלו. אני מתייחס קצת בבוז לאותם אנשים שמת-ייחסים ברצינות לביקורת. הם מסרו את הסמכות של שיי פוט שיכלם למישהו אחר, ומישהו אחר אומר מה טוב בשבילך ומה רע בשבילך. זה כמו אדם שמזמין ארכיטקט פנים שיארגן בשבילו את הבית שלו. או כזה שמספיק את השפה שלו, כמו מספך השפה העיברית בכנסת. שזה קראקו ממדרגה ראשונה.

אבני את הספרים שלך כתבת כנורמות לשוניות מוסכמות. כן, ופחדושים בברתי אותן מפני שחשבתי שזה לא נורא. הרי הייתי מוכרח לכתוב באותה שפה שתהיה מורכבת עליידי אותם אנשים שאליהם אני מדבר. בצורך טוענים שרישום הוא קנה-מידה בדריקת יכולת האמן. אתה רושם רישומים? לא עוסק ברישום ולא מצויר. אני לא מספיק מבוגר בשביל לצייר. אולי אני עוד אתעסק בזה פעם. יש זמן, יש זמן.

שמפחד אותי יותר מאשר השיגרה. בעיני השיגרה היא מהסמינים הבולטים ביותר של הזדקנות ומוות. ובמה תעסוק כאשר תיגמר לך האמנותיהפלאסטיק?

זה נורא לא מטריד אותי, מפני שאחד הטיעונים שלי הוא שאין גבול ליכולתו של אדם. ברגע שאתה גומר דבר אחד — אתה יכול לגלות דבר שני. למה שאני לא אעבור אחר-כך לסרטים?

לפני שנתיים היית אחוז ברעיונותיו של ד"ר משה קרוי. האם אתה נזהר גם מפני דבקות ברעיון אחד?

לא ראיתי את עצמי אף פעם כחסיד-שוטה של קרוי. אסכי זאת היתה התגלות גדולה, הפגישה עם האדם. הוא נתן ניסוח מוגדר מאד לתחושות ולרעיונות מעורפלים שהיו לי עד לאותו רגע. תמיד הייתי "אובייקטיביסט" ואינדיבידואליסט, ופתאום מצאתי לזה נוסחה כאילו שהכל נופל במקום. זו תגלית גדולה. אבל היו לי תמיד ויכוחים עם קרוי על נקודות מסוימות שלא הסכמתי איתו. היו לי הרבה ויכוחים על איין ראנד. היו בה דברים שלא קיבלתי — וכל מה שהיא אמרה היה עבורו קדוש. עכשיו, קיבלתי ממנו מיכתבים שהוא כתב ספר ובו הוא-מפריך חלק גדול מטיעוניה של איין ראנד.

ותהיה מו"ל של הספר הזה? אני הצעתי לו, ואם נגיע להסכם כספי אדפיס את הספר הזה ברצון רב. בינתיים אני ממשיך לראות את

אין דבר שאפחיד אותי יותר מאשר השיגרה!

עצמי מבחינה מסוימת כפסיכיסט-נאור. לא סוציאליסט ולא קרוב לחוגי-השמאל. וכאשר הייתי קרוב, הייתי קרוב בגלל החברים שלי. מבחינה פילוסופית אני "אובייקטיביסט", אלא אם כן יבוא מישהו ויפתח לי את הראש, ויעלה טיעון הגיוני, ויוכיח לי איפה אני לא צודק. ואז אני מוכן באופן רצינאלי לתקן את עצמי.

מהם החומרים שבקצרתם אתה ממשש את האמנותיהפלאסטיק שלך? כאשר התחלתי לעבוד היו לי איזה 30 רעיונות ופרוייקטים שרציתי לעשות, ושמייעים רעיון סיפורתי מסויים.

תשוקת כל אשה

הכוונה כמובן לאצטרות ול"חרוים המושחלים על גבי עמוד זה שהוא בעל צורה פאלי. כמו שאר יצירותיו, גם זו מפמינה בפשטותה.

מכל אלה ביצעתי אולי שניים. הרוב הגדול של עבודותי מוכתב עליידי החומר שבו אני נתקל. חלק מהחומרים אספתי משך שנים. כשהייתי עוד בירושלים הייתי הולך לסחרייהברזל, וקונה פחי מפתחות על המישקל.

מה גילית בפסודת? תוך כדי העבודה וההליכה לבתי-מלאכה בחיפוש אחר פסולת, אתה מגלה שהאוצר הבלום ביותר שיש במדינה שלנו זה — פסולת בשפע. מבלי שבעלי האוצר הנהדר הזה יהיו מודעים מה זה. הם לא יודעים שמה שהם מייצרים ומוכרים זה פסולת, ומה שהם זורקים זה הזהב

הבנינו של אמא

בובת חייטים

סיפקה לדן ב'אמוץ את ההשראה לעיצוב פיסולי זה. קרבי הובנה גדושים בקבוקי בושם ואילו הדי היוצאת מתוך חזה, אינה שייכת לפסל, צורפה לצורך הצילום.

ראיתי בהן חומריות, טכסטורה, אדום, קרטון, נייר, משהו, מגוון, מקופל, כתב כזה, כתב אחר — וזה הפך בשבילי מישחק בקוליא' כזה. הייתי בטוח שמישהו יקנה את זה לתלות בבית-שימוש בתור צחוק. קנה את זה אליעזר ז'ורבין, ואני מקווה שזה יציל אותו עכשיו מהבוץ שבו הוא נמצא. היה לי תמיד רספקט לדברים מודפסים. עם ריה של זמן, ספרים ישנים, הכריכה של ספר ישן. אותו הדבר לגבי תעודות, ניירות, תמיד ליקטתי ולא ידעתי לצורך מה. והנה זה מוצא את מקומו. מצאתי תווית של "יריד המיזרח" מ-1932, עם הגמל המעופף הזה. אני מר-גיש שיש לזה ערך של תעודת-זמן. בולים נשמרים עלי ידי אספנים, ותוויות נשפרות. ואם אתה מוצא תווית מודפסת, יפה מאד, עם אותיות-זהב, מיניאטורית, קטנה, במצב טוב — אז נדמה לך שזה אתה של זמן, של תקופה. היום לא תעשה תווית כזאת, מפני שאותה תווית מייצגת ערכים אסתטיים של התקופה שבה היא נעשתה. זה תחיי לת המאה. זה נימוסים יפים: "בבקשה גבירתך, תיכנסי ראשונה..." זה לא מה שעשוי.

כיצד תגדיר את עיסוקך ככד השמחים שהיתה לך יד בהם?

הגדרתי פעם את העבודה שבה אני עוסק, כשהייתי צריך להגדיר לעצמי: מי אני? מה אני? ומה אני יושב דווקא פה, ולא במקום אחר, וכך הלאה. או הגדרתי את זה כ"משחק", אני משחק על התקופה שלי. על המצוי את שלי. במקום הזה, כאן, עכשיו. אני רושם את מה שאני רואה. מגיב על מה שאני רואה בתחום שאני מוצא כיעיל ביותר. באותה נקודה. זה יכול להיות, "מיכתב למע-רכת", זה יכול להיות ספר, רשימה בעיתון, וזה יכול להיות תווית קטנה. זה יכול להיות דיסקית-זיהוי שאתה מדביק. זה משחק שמסתכל על זירת-ההסתכלות שלו. ולכן זה כולל קודם כל את העניין של הזמן.

כספרים ובמאמרים שלך הגעת ליותר אנשים. האם האמנות אינה מצמצמת את המגע שלך והתפוצה שלך לאנשים?

ללא ספק זה מצמצם. ללא ספק. אבל טווחיההיים של מאמר בעיתון הוא קצר מאד. אם יש לכתובה איזשהו צידוק, זה קיים בספרייה. קוראים ספרים מפעם לפעם. בתחום הפלאסטי התערוכה היא הצגה במשך חודש ימים. טלוויזיה מורחבת בתוכנית שנמשכת חודש ימים. במקרה הטוב ביותר מישהו רוכש עבודה שלך, כדי שידעידים והאו את זה אצלו בבית.

אז מה הפיתוי שלך?

הפיתוי של עבודה בתחום הפלאסטי הוא כליך גדול לעומת הכתיבה. עד שקשה לי להשתחרר מזה. בכתיבת ספר אין לך ההרגשה של הישג גמור. אתה מחלק את ההרגשה על-פני דפים וימים רבים, שעה שבתחום הפלאסטי, אני קם בבוקר ולוקח לידי חתיכת מתכת שנראית לי כמו משהו, וברור לי שאם אציג אותה כך וכך, אשיג את האפקט הזה והזה. כך, תוך שעתיים-שלוש, או חצי יום, זה גמור, והסיפוק של הישג הוא יותר גדול. החיים שלי בעבודה הם עכשיו הרבה יותר אינטנסיביים מאשר כתיבי בה. אני קם בכל בוקר ועובד עד 11 בלילה. אין לי מושג של זמן.

האם נדרכת בחומרים הפלאסטיים, וניתקת עצמך להזמין מעיפוקים קורמים?

יכול להיות. ניסיתי לכתוב תוך כדי העבודה. קשה לי לעבור משפה אחת לאחת. תמיד הייתי עסוק בצורה אובססיבית על נושא מסויים בזמן שאני עובד על זה, ואז אני לא יכול לחשוב או להתרכז במשהו אחר.

ובעתיד? אני משוכנע שאצא מתי-שהוא גם מזה. תמיד כשהרר גשתי כמו בערביראיונות, עיתונות וכו', שאני יושב על בטחי, ומה שאני לא אעשה בתחום הזה, זה יילך, והכל בסדר, היתה תוקפת אותי בחילה כזאת, והייתי אומר לעצמי: רגע אחד, לעצור. לרדת ולהתחיל משהו אחר. אחרת אניע להסתידות-העורקים. אכנס לשיגרה, ואין דבר